

Szalay Olga

A KÁJONI-CANTIONALE STRÓFIKUS DOXOLÓGIÁI

1. A Cationale Catholicum első és legutolsó kiadása

Kájoni János *Cationale Catholicum* címet viselő énekeskönyvéhez írt ajánlása ezzel zárul: „Költ a' Csiki kalastromban, Mind-szent havának 18. napján. 1675. Eszterdöben.” Kájoni a „Katolikus Énekeskönyv”-ét csak egy évre rá, 1676-ban nyomtathatta ki Csíksomlyó frissen hozatott nyomdáján, amely abban az időben Erdély egyetlen katolikus nyomdája.¹ A csiki kalastrom eme „első Sengé-”je 786 oldalas, 3 részből álló nagy gyűjtemény, amely 820 éneket tartalmaz hangjegyek nélkül, nótautalásokkal. Kájoni halála után a *Cationale* sok változtatással és kisebb terjedelemben négy kiadást is megért. A *Cationale*-kiadások századokon át az erdélyi és moldvai magyarság katolikus egyházának legfontosabb és a legutóbbi időkig használt énekeskönyvei voltak, amelyeket tulajdonosaik a vallási, politikai üldözések idején kincsként rejtegettek. Dallamai az idősebbek ajkán mind a mai napig élnek, amelyet számos hangfelvétel bizonyít. A hangjegyek nélküli, csupán *ad notam* utalásokat tartalmazó gyűjteményt háromszáz évvel később Domokos Pál Péter egészítette ki a feltételezhető történeti források és a népi színhagyomány tanúsága alapján. A *Cationale* 5. kiadása (amely egyben az 1. kiadás betűhű 2. kiadása) ebben a formában jelent meg 1979-ben. (A tanulmány dallamszám utalásai mindig erre az 5. kiadásra vonatkoznak.)

2. Kájoni János (1629/30–1687)

A magát Kiskájonból való oláhnak valló Kájoni János ferences szerzetes 1629-ben vagy 30-ban született. Kájoni ortodox hitéről az erős jezsuita hatás alatt álló magyar Jegenyén tért át a katolikus vallásra.² 1647-ben belép a ferences rendbe, pappá szentelése Nagyszombatban³ történik 1655-ben, ahol a ferencesek ottani iskolájában talán előzőleg magasabb képzést is kapott. 1656-tól Erdélyben szolgál, fontosabb állomáshelyei Gyergyószárhegy, Mikháza és Csíksomlyó. Szerzetesként a ferencesek szigorú ún. megreformált *obszerváns* ágának tagja. Életrajzának adatai hézagosságuk ellenére is sokirányú tehetséggel megáldott és nagyműveltségű, hite, magyarsága és nyelve iránt mélyen elkö-

¹ Erdély története 2: 940.; Bors 1974: 85-93.

² Domokos 1979: 102-103.

³ Itt működik Pázmány híres egyeteme és akkoriban ez az esztergomi káptalan székhelye.

telezett embert mutatnak. Zenepedagógusként orgonát tanít rendtársainak, fordítóként számos himnusz fordít magyarra és vissza latinra, imakönyvet, prédikációkat, hittankönyvet, rendtörténetet ír, székely ábécét készít. Önarcképe, könyvcímlapja rajztehetségét bizonyítják, ezenfelül virginált készít, templomának orgonát épít, rendházakat építtet újjá. Énekgyűjtő és énekíró, liturgiával foglalkozóként gondot fordít az ordinárium magyarra való átültetésére, kórus- és orgonaműveket, világi táncokat, dalokat másol, orgonál és hangversenyt is rendez. Herbárium a természettudományos és gyógyászati jártasságra vall. Somlyói házfőnöksége alatt készül el az első csiki ferences gimnázium. Diplomáciai küldetést teljesít, gvárdián, házfőnök, tartományfőnök és Erdély apostoli vikáriusa, püspöki megbízatásáról azonban önként lemond, amikor látja paptársai ellenérzéseit egy újabb, rendjükbéli püspökkel szemben. Polihisztori tevékenysége közepette tehetsége mégis a zenében bontakozik ki legteljesebben, amelyről az általa összemásolt és fordított liturgikus és világi, csak szöveges vagy tabulatúrás zenei gyűjteményei – s ezekben saját kompozíciói – tanúskodnak. Még napjainkban is sok hányattatáson keresztülment hagyatéka zenetörténeti jelentőségű, tudományos feltárása még csak most van folyamatban. Méltatói, amellet, hogy lelkipásztori, irodalmi munkája kapcsán Erdély Pázmányjaként említik, máshol magyarságát, nyelv- és ritmikái érzékét emelik ki. A hivatását beteljesítő szerzetes maradandó és legfontosabb érdemét minden bizonnyal Domokos Pál Péter fogalmazza meg, amikor azt írja, hogy *„Csíkot, a háromszéki szentföldet, az udvarhelyi katolikus falvakat, a moldvai és bukovinai csángókat a Cationale Catholicum tartotta meg katolikusnak és magyarnak.”*⁴

3. A vallásgyakorlat Erdélyben

A Bethlen korszakban virágzó Erdélyt Kájoni idejében⁵ a török terjeszkedés elleni állandó küzdelem és a Habsburgoktól való megszabadulás kísérletei teszik nyugtalanná, vészterhessé. 1648-ban véget ér a 30 éves háború, 1658 augusztusában Rákóczi sikertelen lengyel hadjáratát követően török-tatár hadak dúlják végig Erdélyt, hatalmas területeket elfoglalva. 1659-ben polgárháború zajlik, trónviszály tör ki. 1660-ban a török ostromnak áldozatul esik Várad, „Erdély kapuja” nyomdájával együtt, a helyzetet az 1664-es Vasvári béke tovább rontja. Eközben a jezsuiták mellett még működő másik rend a ferenceseké is belső viszályokkal küzd. A Mihháza és Somlyó közti hangos-harcos nézetkülönbség tét-

⁴ Domokos 1929: 106.

⁵ Működése a két Rákóczi György (I.: 1630-1648; II.: 1648-1660) és az Apafiak fejedelemsége idejére esik. A katolikus egyház feje 1637-ig az ellenreformáció óriása, Pázmány Péter. Kájoni nagy kortársai a zene területén Esterházy Pál (1652-1713), a Harmónia Caelestis szerzője, aki tanulmányait ugyancsak Nagyszombatban a jezsuitáknál végezte, a költészet és próza területén pedig Zrínyi Miklós (1620-1664).

je nemcsak a regula enyhébb vagy szigorúbb megtartása,⁶ hanem a Mikháza bosnyák fennhatóságú, magyarul nem tudó szerzetesei ill. a somlyói magyar fennhatóság alá tartozók közti erőviszonyok alakulása. 1640-ben Róma rendet tesz az ezentúl Szent István nevét viselő önálló erdélyi custodiában, amelynek központja Csíksomlyó. Itt lesz Kájoni házfőnök 1666-ban. A XVI. század közepi és XVII. század eleji pusztításokat Kájoni szerzetesi életében Izmail budai pápa csapatainak rombolása követi 1661-ben, amelynek 26 falu és 16 templom esik áldozatul,⁷ Kájoni feljegyzése szerint : „Istennek reánk bocsájtott ostorából [...] a pogányság egész Csíkot elrabolta, elégette.” Kájoni szerzetestársaiból többet kivégeznek, másokat elfognak, maga Kájoni is éppen csak megmenekül.

Miközben a királyi Magyarországon az ellenreformáció eredményeképp a század közepére a katolikusság többségbe került, addig Erdélyt továbbra is a reformáció túlsúlya jellemzi. A szászok kivétel nélkül lutheránusok, a magyarok nagyrészt kálvinisták, kisebb részt katolikusok vagy unitáriusok. A székelység java része a katolikus hitet követi, a románok pedig az ortodox vagy kisebb részben a görögkeleti vallást. A Tordai országgyűlést követő 1568-as törvény értelmében a XVII. századi Erdély protestáns fejedelmei alatt négy felekezet szabad gyakorlása volt megengedett: a kálvinista, a lutheránus az unitárius és a katolikus vallásé. A törvénnyel jóváhagyott négy vallás szabad gyakorlata sem kedvez túlságosan a katolikusságnak, amely elfogadott, de valójában üldözött, kisebbségi vallás,⁸ Kájoni idejében már csak a fejedelemség peremén lévő „Szentföldek” Csík, Udvarhely, Háromszék és Maros-Torda vidékének egy része maradt meg töretlenül. Az Erdélyből száműzött püspököket, jezsuitákat helyettesítő világi papok mellett fontos szerepe volt a három ferences rendház Csíksomlyó, Szárhegy és Mikháza szerzeteseinek a környék lelki gondozásában.⁹ A szinte államvallásként gyakorolt kálvinizmus mellett két, a reformációval összefüggő, jellegzetesen erdélyi vallás terjedt el a XVI–XVII. fordulóján és a XVII. század elején: az unitáriusoké és a szombatosoké. A Szentháromság dogmáját elutasító *antitrinitárius* vagy *unitárius* vallás a négy szabad vallás egyike.¹⁰ Az erdélyi reformáció kései, szélsőséges hajtásaként jellemezhető, mindvégig tiltott *szombatoság*, ótestamentumi hitvallásként csaknem teljesen szakít a katolikus dogmákkal, így a Szentháromsággal is.

⁶ A somlyóiak, a megreformált obszervánsok szigorúan kézi munkából és napi alamizsnából tartották fenn magukat, míg a mikháziaiak a malom, rét, kert jövedelméből is segítettek magukon. (vö. Tánczos 1990: 5.)

⁷ Tánczos 1990: 5.

⁸ A protestáns terjeszkedés nyomán számos egyházi ingatlan a benne lévő szellemi értékekkel együtt protestáns tulajdonba került vagy megsemmisült, a világi papságot helyének elhagyására kényszerítette.

⁹ Domokos 1979: 104-105.

¹⁰ Fiú és a Szentlélek istenségét tagadó (ún. szabellianus) eretnokség.

4. Az énekeskönyvek szerepe

Mindegyik felekezet elsősorban az énekek és énekeskönyvek révén érte el legfőbb hittételeinek terjesztését, méghozzá – az elsősorban latinul zajló katolikus liturgiával szemben – anyanyelven. Ennek kiindulása az volt, hogy először is fordítások készüljenek. A fordítások nagy része pedig katolikus himnuszfordítás. Noha anyanyelven való katolikus éneklés és himnuszfordítások nyomait már kódexeinkben sokhelyütt megtaláljuk, a reformációval lendületet kapó könyvnyomtató műhelyek elsősorban a reformáció magyarnyelvű énekkultúráját karolják fel. A reformáció több katolikus éneket is átvett vagy legalább nótajelzésként felhasznált, amely ezen dallamok széles körű ismertségét feltételezi.

Kevésbé ismert tény, hogy a 1640-50-es években a fordításokkal jelentkező problémák nyelvújítási hullámot indítanak el elsősorban Erdélyben. A vita a szóelemző vagy fonetikus helyesírás (pl. össze vagy ösზე), körül folyik, de felmerül a szószerinti fordítás vagy a nyelvi átültetés kérdése is.¹¹

A protestáns gyülekezeti éneklés első gyűjteménye 1536-ban jelenik meg,¹² és még abban a században 20 további protestáns énekeskönyv lát napvilágot.¹³ Az unitáriusok protestáns gyülekezeti éneklésből nagymértékben merítő énekköltészetének virágkora 1620 körül van. A szombatosság terjedésének első szakaszában (1580-1620-as évek vége)¹⁴ az éneklésnek központi szerepe van, és ehhez minden dallamot válogatás nélkül átvesznek ami a hit terjesztésére – megfelelő átalakítással – alkalmasnak bizonyul. Archaikus énekköltészetük a protestáns gyülekezeti ének mintájára alakult ki és mintegy másfélszáz szombatos énekre tehető.¹⁵

Mivel az újonnan terjedő hitvallások egyik legfőbb eszköze éppen az egyházi ének volt, amely az írni-olvasni nem tudókba is könnyen besulykolta a hitbeli tudnivalókat, ezért mindegyik felekezet minél több anyanyelvű énekkönyv használatba adásával segített önmagán. Ezek részben mennyiségük, részben anyanyelviségük miatt a katolikuság „versenyképességét” erősen háttérbe szorították, már csak azért is, mert előszeretettel vettek át ismert katolikus dallamokat, szövegüket pedig a saját hitvallásukhoz igazították, az unitáriusok, szombatosok legelőször is a doxológiák leghagyásával. Ezért az ellenreformáció erősödésével több nemzeti zsinat is foglalkozott az énekgyakorlattal, énekkönyvek összeállításának, kiadásának kérdésével, amelynek az előbbieket miatt nem csupán a vallásos buzgóság és áhítat fokozása miatt volt jelentősége, hanem a felismert lelkipásztori, missziós és egyházpolitikai feladatok szempontjából is.

¹¹ Erdély története 1988. 775-776.

¹² Gálszécsi István énekeskönyve. Krakkó, 1536.

¹³ Lásd Domokos 1979: 59.

¹⁴ Központja elsősorban Udvarhely, Marosszék, sőt Marosvásárhely Torda és Kolozsvár is szombatos szigetek helye. (Lásd RMKT 5. Bevezető).

¹⁵ Később, mikor 1630 után a szekta Péchy Simon hatására a zsidó vallás irányába tolódott el, akkor az éneklés központi szerepe megszűnt. Énekkönyvből kilenc maradt fenn, de a szombatosok rendszeres üldözésével járó könyvégetések során bizonyára sok meg is semmisülhetett.

Oláh Miklós, a nagy humanista érsek 1560-as nagyszombati nemzeti zsinata egybeesik Huszár Gál énekeskönyvének megjelenésével.¹⁶ A zsinat kánonja súlyos büntetés terhe alatt megtiltja különösen az istenházában való éneklését minden olyan nép- vagy deáknyelvű énekeknek, a melyről nem bizonyos, hogy vagy az elődöktől száz esztendővel azelőtt jóváhagyatott, vagy az egyházi hatóságtól ezután jóvá nem hagyatik „Nehogy a jámbor indulatú magyar nép istenesség színe alatt félrevezettség, mint a hogy napjainkban, szívünk fájdalomra több helyütt tapasztaltuk.”¹⁷

Az 1629-es Pázmány-vezette nagyszombati egyházmegyei zsinat fontos állomás éppen a liturgia szempontjából. Ez a trienti zsinat szellemében szakított az esztergomi gyakorlattal és új, megtisztított liturgiát vezetett be. Ezenkívül megbízta a püspöki helynököt, hogy alkalmas munkatársak bevonásával válogassa ki azokat az énekeket, amelyeket a katolikus hívek énekelhetnek. A jóváhagyott s majdan kinyomtatott énekeken kívül más sem a templomban, sem a körmenetek, búcsújárások alkalmával nem hangozhat el.¹⁸

1638-ban a nagyszombati tartományi zsinat még nyomatékosabban sürgeti az énekkönyv kiadását, rámutatva a „hamis és téves” tanításokat tartalmazó könyvek és énekek használatának káros következményeire.¹⁹ Az első katolikus, kottával ellátott, 200 éneket tartalmazó katolikus énekeskönyv a *Cantus Catholici* azonban csak 1651-ben hagyta el a lőcsei nyomdát.

5. A Canticionale jelentősége és forrásai

Erdély énekeskönyvében a *Canticionale Catholicum*ban összegyűjtött 820 ének művelődéstörténeti jelentősége nemcsak XVI–XVII. századi egyházi énekköltészet mennyiségileg páratlan nagyságrendjében rejlik, hanem ez a korabeli egyházi énekgyakorlat egyfajta szintézise, amely egyesíti királyi Magyarország „hivatalos” egyházi és az erdélyi fejedelemség katolikus énekgyakorlatát, ugyanakkor felekezeti kérdéseken felülemelkedve egyesíti a katolikus és a (gyakran archaikusabb vonásokat őrző) református hagyomány értékes részét, továbbá a nyomtatott irodalom javát és egy nagy gonddal „megjobbított”, „eredeti ruhájába öltöztetett” kéziratos, úgyszólván népi szájhagyományos gyakorlatot.

A Canticionale közvetlen forrásai között elsődlegesen Szőlősy Benedek 1651-ben megjelent *Cantus Catholicijét* említjük²⁰, amelyből 184 ének, valamint az 1654-ből való *Gönczi énekeskönyvet*,²¹ amelyből 144 ének került be a *Canticionale*ba. A *Canticionaléhoz* viszonyítva közvetett forrásokként nevezhetjük meg Kájoni há-

¹⁶ Huszár Gál: Isteni dicsiretek és psalmusok. Debrecen, 1560.

¹⁷ RMKT 1921: 417.

¹⁸ Lásd Magyarország zenetörténete 1990. 161.

¹⁹ Magyarország zenetörténete 1990.

²⁰ A 200 énekből 120 magyar, 2 vegyes, 78 latin szöveg 129 dallamra, ebből 28 dallam XVI. sz-i.

²¹ Református gyűjtemény, Lőcsén, majd ugyanabban az évben Váradon is kiadták. L. Jénáki 1914:25-28.

rom saját kézírású gyűjteményét az ún. *Csikcsobotfalvi kéziratot*,²² latin-magyar *Hymnariumát*²³, valamint a nemrég reprintben is megjelent ún. *Kájoni kódexet*²⁴, amelyek valójában további forrásokat feltételeznek. A korabeli nyomtatott és kézíratos gyűjtemények azonban csak más források esetleg közös források révén kerülhettek a Kájoni kéziratokba, ilyenek pl. a csíki kántorkönyvek.²⁵

A *Cantionale* egyes forrásai bizonyossággal megállapíthatók, más énekek Kájoni kézírásával előzőleg összemásolt gyűjteményekből kerültek az énekkönyvbe. Elmondhatjuk azonban, hogy az általunk közvetlen vagy közvetett forrásként ismert vagy feltételezett gyűjtemények együttesen sem fedik le a *Cantionale* teljes anyagát.

6. Strofikus doxológiák a *Cantionale Catholicum*ban

A doxológiának, Isten dicsőítésének, bibliai gyökerei vannak. A római liturgiában a Szentháromságos Egyistent dicsőítő ún. *kis doxológia* ma használatos megfogalmazása: „*Dicsőség az Atyának a Fiúnak és a Szentléleknek, miképpen kezdetben, most és mindörökké. Amen.*”²⁶ Az adott kor nyelvén megfogalmazva ez a zsolttárok végén, strófikus, költői formában pedig a himnuszok végén hangzik fel. Mindkettő a bencés regula által előírt szerzetesi zsolozsma részeként került bele az egyház hivatalos, mindennapi imádságába. Noha a Szentháromság dogmatikai tisztázása már évszázadokkal előbb megtörtént, valószínű, hogy a reformáció gerjesztette hitvitákkal járó dogmatikai tudatosság, az újraéledő antitrinitárius eretnkségekkel szembeni hitvalló lelkiesség is szerepet játszott abban, hogy a Szentháromság megvallása a keresztény identitás és a bontakozó barokk lelkiesség fontos részévé lett.²⁷

Ezért talán mégsem teljesen véletlen, hogy a *Cantionale* 820 énekszövegéből (560 magyar nyelvű, 260 latin nyelvű ének) a 760 strófikus éneket alapul véve,²⁸ azt látjuk, hogy abból 287 ének – tehát minden harmadik – végződik a három isteni személyt és/vagy a Szentháromságot említő *doxológiával*. Több olyan ének van ezeken felül, amely csonka doxológiával, azaz csak két vagy egy isteni sze-

²² Csonkán fennmaradt, 107 énekszöveget, (16 latin, 91 magyar) és 10 kottát is tartalmazó, mindeddig csak részlegesen publikált gyűjtemény. Kájoni teljes egészében bedolgozta a *Cantionale*ba.

²³ Csonkán maradt fenn. (883 latin és 220 magyar énekszöveg, ebből 149 latin szöveg magyarra fordítása). A *Hymnarium* egyáltalán nincs még feldolgozva. A *Cantionale* több himnuszának latin és magyar szövege megtalálható benne.

²⁴ Codex Caioni 1993. A Kájoni kódexben a *Cantionale*val kapcsolatban 13 népének- ill. himnusz dallam kottája található.

²⁵ Vö. Domokos 1929.

²⁶ Verbényi-Arató 1989. 60.

²⁷ Pázmánynak Prédikációgyűjteményéhez 1636-ban írt ajánlása, – imádsága – pl. így kezdődik: „Az én kegyelmes Uramhoz, a tellyes Szent Háromság egy bizony Istenhez alázatos ajánló írásom.” (Lásd Pázmány Péter, Válogatás műveiből 2:9.)

²⁸ Nem vettem be a nem strofikus Kyriéket, lamentatiokat, passiókat, sequentiákat, antiphonákat, Te Deumokat, litániákat, Patremeket, továbbá kihagytam a nagy doxológiákat (Gloriákat) is, hacsak nem volt a végén külön kis doxológia.

mély dicsőítésével zárul: pl. *Dicsiret, dicsőség / Az örök Atyának / És az ő fiának / Úr Jézus Christusnak / Mindörökké amen* (5.sz.); vagy: *Dicsiret néked Úr Isten, / Ki vagy örök dicsőségben / Áldassál a' nagy Felségben, Most és örökké. Amen.* (628.sz.). Ezeket vizsgálódásunkból ki kellett hagynunk.

A doxológiával záródó 287 szövegből 46 latin, 241 pedig magyar nyelvű. A 46 latin nyelvűben 37 eltérő megfogalmazással találkozunk. A magyar nyelvűek esetében 4 doxológia-megfogalmazás esetében teljes egyezést találunk, azaz 1x2, 1x4, 1x6 és 1x9 egyforma megfogalmazást. (1/87=178; 2/19=343=370=437; 3/728=729=730=731=732=630var²⁹; 4/223=225=227=229=231=233=242=244=246) Ezeket levonva összesen 224 különböző magyar doxológia megfogalmazásról beszélhetünk a *Cantionale* esetében. (A hatszoros egyezéscsoport a *Szent Dávidnak Hét Penitentia-tartó Soltarinak* Nyéki Vörös Mátyás által fordított, a Pázmány-féle imakönyvben, valamint a *Cantus Catholiciben* is ugyanígy közzétett zsoltárokat jelenti. A kilencszeres egyezés doxológiája a nagyheti Jeremiás siralmak közé iktatott Krisztus-lamentációk strófáit zárja le.) A magyar és latin doxológiák együttesen mintegy 120 különböző dallamhoz társulnak.

A magyar nyelvű doxológiák szótára, szinonimák, jelzők

Az énekek doxológiái, szerkezetüket tekintve dicsőítő formulával kezdődnek, a három isteni személy és/vagy a Szentháromság említésével folytatódnak, és a mindörökkön-örökké zárásnak megfelelően végződnek. Ez a záróformula azonban gyakran elmarad.

Vegyük először sorra a doxológia részeit a szinonimáikkal és a hozzájuk társított jelzőkkel. A következőkben felsorolt, különböző szótaghosszúságú szinonimák, jelzők amellet, hogy az isteni személyekről úgyszólván dogmatikai összefoglalást adnak, a strófa-formákhoz való alkalmazkodásból születtek ill. azt szolgálják (zárójelben az előfordulás száma):

Dicsőség (a kezdőformula szinonimái): *Dicsirtessél* (32), *Dicsirtessék* (35), (Nagy) *Dicsőség légyen/néked* (58), (Nagy) *Dicsiret légyen/néked* (43), *Dicsiret* (és) (nagy) *dicsőség* (9), *Hálát adgyunk/Hála légyen* (17), *Áldott légy(en)* – kevésbé szabályos, nem kialakult formula (10).

Atya (az első isteni személy szinonimái): *Atya, Isten, Atyaisten, Úr, Úristen, Felség, Seregek Ura, üdvösség Tutora*, – amelyet különböző jelzők bővítenek: *szent, szentséges, mennyei, teremtő, mindenható, hatalmas, felséges, örök, nemző*.

Fiú (a második Isteni Személy szinonimái): *Fiú, [az Atya] Fia, Úr, Jézus, Krisztus, Isten, Felség, Örök Szózat, Ige, Egyszülött, Gyermeke, a Szűz fia, Mester, Megváltó, Manna, Tápláló, Üdvözítő*. Ehhez különböző jelzők társulnak: *szent, küldött, megtestesült, emberré lett, egyetlen, született (szülött), közbenjáró, szenvedett, értünk nagy kint látó, megholt, kegyes tápláló, feltámadott, Atyával egyenlő, bűnököt elvető, áldott, uralkodó, és néhány devócionális: édes, kegyes, szerelmes, kis (kicsiny), drága*. A Fiú mindig az Atyával együtt értendő az alábbi szinonimákban: *véle együtt, véle öszve, egyemben, egyetemben, egyenlő*.

Szentlélek (a harmadik isteni személy szinonimái): *Lélek, Szent Lélek, Szent*

²⁹ Ebben egyetlen szó eltérés van csupán.

Lélek Úr Isten, Vigasztaló, Vigasztaló Szent Lélek Isten, Malaszt, az Atya és Fiú Ajándéka. Jelzői pedig: *szent, világosító, kegyes, harmadik személy, vigasztaló, vigasztaló és tápláló, megszentelő, hívek bátorítója, lelkünkben bátorítónk, kitől minden jók származnak, szentelő bizony Isten, kegyelmes igazgatónk.*

Szentháromság egy Isten (szinonimái): *Szentháromság, egy Állatú [=lényegű] Isten, Egy bizony Isten, Szent Háromság Egy Isten(ség), Háromságban Egy Szent Isten, Mind örökké egy Úr, Egy bizony igaz Szent Isten, Három Személyben egy Isten, Szent Háromság egy bizony Úr Isten.* Jelzői: *tellyes, szent, tellyes szent, örök, dicső, uralkodó, egy állatú, nagy uraság, mennyei nagy uraság, három személyben egy, egy állatban tellyes, eleven kút.*

Mindörökké: A záróformula variációi (emelkedő szótagszám szerint):

5-ös: *Örökké, amen; Most és örökké* (szaffikus rövid zárósoroknál gyakori a 6-ossal együtt)

6-os: *Most és mindörökké; Örökkön örökké; Mind örökké, amen.*

8-as: *Örökkön örökké, amen; Most és örökké élsz, amen; légy mindenkor velünk, amen; Mondgya minden lélek, amen; Úgy légyen örökké, amen.*

10-es: *Mind örökkön örökké úgy legyen; Dicsírtessék mind örökké amen.*

11-es: *Most és mindenkoron úgy légyen amen.*

12-es: *Miképpen kezdetben, most és jövőendőben*

A doxológiák és a forma kapcsolata

A folkloristáknak izgalmas kérdés, hogyan alkalmazkodik egy viszonylag kötött szövegtartalom a változó sorszámú és sorhosszúságú strófa-szerkezethez esetleg magához a dallamhoz. A dallamhoz való alkalmazkodás vizsgálata több okból is problematikus, és hosszabb kutatást igényel. Kájoni csak nótautalásokat ad, néha egy szöveghez többet. Ha a dallamok biztosan megállapíthatók (mint az esetek nagy részében), akkor is egy-egy dallam korabeli lejegyzése, főként ritmus, de olykor dallamvezetés szempontjából sem teljesen megbízható. Nem állapítható meg mindig biztosan, hogy az egyes versszakok rendhagyó szótagbővüléseit hogyan igazították ugyanahhoz a dallamhoz. Nem tudjuk azt sem, milyen lehetett az előadásmód akkoriban. A szájhagyományban fennmaradt énekeknél látszik mennyire eltérhet az élő előadás az írottól, milyen különböző lehet egy parlandóhoz közelálló vagy kötött ritmusú, egy díszítetlen vagy díszített előadásmód. Milyen nagy különbséget jelent, amikor egy összeszokott közösség a különböző strófákhoz alkalmazkodó ritmussal, díszítve énekel, ami egy mai, legtöbbször orgona kíséretes gyakorlatban elképzelhetetlen.

A doxológiával végzőgő, azonos dallamhoz utalt énekek legnagyobb csoportját a latin himnusz-dallam, az „*O gloriosa Domina*” (CC 3. sz.) szövegei alkotják, amelyek azonban Kájoni utalásai alapján szövegcsereelő viszonyban vannak a „*Mennyországnak királynéja*” (CC 19. sz.) kezdetű Mária antifona dallamával. Ez a 8x4-es nagy szövegcsoporthoz összesen 27 darabból áll és 23 különböző doxológia-megfogalmazást jelent (ebből 2 latin). Közülük valók az említett 1x2 és az 1x4-es egyezéscsoport szövegei. A 4-szeres egyezéshez tartozó doxológia a következő: „*Hálát adgyunk az Istennek, / Atya, Fiú Szentléleknek, / Egyenlő három Személynek, / Egy-állatú Istenségnek.*” Ha a leggyakoribb, 8x4-es izometrikus dallamok

doxológiáit tekintjük át, akkor azt látjuk, hogy 23 dallamhoz összesen 65 doxológiával végződő szöveg társul, amelyből 61 az egymástól különböző doxológiák száma.

Az első himnuszfordítások egyben a strofikus doxológia első megjelenései is. Ha végignézzük az 1. példa elején szereplő latin doxológia kódexeinkben olvasható fordításait, szembetűnő a szövegűsége törekvés és a nyelvvel, terminusokkal való küzdelem. A szótagszám ingadozó, különösen a második sorban. Az utolsó helyen álló Kájoni-példa mutatja, hogy doxológiája amellet, hogy szinte szó szerinti fordítás, megoldotta a szótagszám sőt a rím kérdését is. Zene-történeti jelentőségű énekünk az „*Angyaloknak nagyságos Asszonya*”, amelynek esetében Vásárhelyi András rímes, a dallam alá jól illeszkedő, de talán személyesnek ítélt szerzeménye kisebb metamorfózison esik át, mire a Hajnal Mátyás által fogalmazott rímes változathoz jutunk, amelyet a későbbi énekkönyvek is továbbvisznek.

Ahogy a himnuszfordítások és az eredeti magyar énekek doxológiáit igyekeznek a szótagszámhoz igazítani, másrészt rímekbe szedni, elkezdődik bizonyos – nem túl merev – sémák kialakulása (a fordítások esetében ez a szó szerinti fordítástól való távolodással is jár). A 2. példa a 8-as izo- és heterometrikus, 3 és 4 soros doxológiák néhány változatát mutatja be. Legtöbb egyezés a háromféle kezdőformula között van, a szóródás nő a második és még inkább a harmadik sorban. A 3. példa ismét más szempontból azonos kezdőformulákhoz tartozó doxológiákat mutat be. (Az összes doxológia 10 ilyen lapból áll!) Érdekes megfigyelni, hogy kezdőformulák a strófa folytatásában meghatározott rímeket vonzanak, amelyek legtöbbször rag- ill. képzőrim. Egyetlen eset kivétel, az *Isten* szó, amely legtöbbször önmagára rímel. A *Dicsirettel*, *Dicsősséggel* kezdődő formulák másféle rímtartományt vonzanak (pl. -nak, -nek), mint a *Dicsértessél*, *Dicsértessék* kezdetűek (pl. -ság, -ség, -ban -ben ért, stb.) Az Isten mindkét nagy csoport bizonyos eseteihez kötődhet. Ha összeszedjük a sorvégek rímelő szavait, ez a rímszótár az összes doxológiák esetében 95 szót tartalmaz (pl. -ség: *dicsőség, tisztesség, nemzetség, hűség, békesség, segítség, felség, kegyelmesség*; -ság: *Sz.Háromság, Uraság, méltóság, bődogság, menyország, atyaság, fiúság, vigaság, gazdagság, apostolság, stb.*)

A 4. példa a kezdősor és a sorhosszúság viszonyát tárja elénk. A lapon látható, hogy a névelőkkel, különböző hosszúságú jelzőkkel, jelzőhalmazással, képzők, ragok betoldásával, névmásokkal egy sor igen flexibilissé válik. A kezdőformulákat kiemelő példán látható, hogy az adott strófa-szerkezethez a szöveg nagyon rugalmasan alkalmazkodik.

A doxológiák bővítményei

A doxológiáknak a „kötelező” tartalom túl bővítményei is vannak, hasonlóan a latin himnuszok doxológiáihoz. Ezek legtöbbször az ének mondanivalójához kötődnek, amely viszont megfelelő liturgikus időszakokhoz. Éppen ezért beszélhetünk ilyen értelemben a népzene terminológiájából kölcsönzött kifejezéssel „liturgikus alkalomhoz kötött” doxológiákról. Legjellemzőbbek a karácsonyi és a húsvéti liturgikus időhöz kötődők. Néhányat pontokkal bejelölve látunk a

3. példán. A karácsonyi ünnepkör doxológiáiban Szűz Mária neve fordul elő, Jézus gyermekségét, kicsinységét hangsúlyozza, *Igénék*, *Szózatnak* nevezi vagy a születés feletti örömnak ad kifejezést.

A nagyböjti példákban a *szenvedő Krisztus*, a *kereszt*, a *megepedt Szűz Mária* szerepel. A húsvéti doxológiában, miként a húsvéti liturgia egészében is, az *allelujával* való kiegészítés a leggyakoribb. A húsvéti ünnepkör doxológiái ezenfelül *Krisztus halálát és feltámadását*, *közbenjárását*, a *pokol és halál feletti győzelmét*, az ember mindezek feletti örömét fogalmazzák meg.

Kájoni „jobbításai”

Az egyházi énekkönyvek összeállítói legtöbbször módosításokat is hajtanak végre a szövegeken. A Kájoni-Cantionale doxológiáit és a hozzájuk tartozó teljes szövegtestet is összevetve Kájoni forrásként használt saját kézírásaival, kisebb nagyobb változtatások látszanak, amelyekre maga Kájoni is céloz a Cationale bevezetőjében: *„Hogy pedig jobb, s’ alkalmasabb módgyok lehessen az egyházi szolgálknak, az isteni dicsireteknek éneklésében, sok szép, új és régi deák és magyar énekeket, noha sok munkával, és fáradsággal, de igen szép rendesen szedtem egybe, mivel láttam a’ romano-catholica religión-lévő efféle enekes könyveknek szük-vóltokat, úgy annyira, hogy a cántorok, és tanító-mesterek, kényszerítettek magoknak sok alkalmatossággal énekeskönyvet írni, és így a’ sok írás, kézről-kézre adott énekek (mint-hogy jó rész-szerint, nem minnyáján jó írók vagyunk) úgy meg-vesztegetődhetnek, és corumpáltattanak, hogy az első születésektől igen távol estenek vólt, azokat pedig szép ruhájokban öltöztetvén, és elébbeni épségeken állítván, ki-bocsátottam.”*

Kájoni saját változtatásai legbiztosabban a saját *Csiksobotfalvi kézírata* és a *Cationale* kinyomtatott alakja közt fennálló különbségekben mérhetők. További következtetések vonhatók le a *Cantus Catholici* nyomtatott alakja és a *Cationale* által átvett énekek elenyésző különbségeiből. E kettő alapján megállapítható, hogy Kájoni legnagyobb gondja a elsősorban a helyes szótagszám valamint a rímek összecsengésének visszaállítása vagy megteremtése volt, amely egyúttal az énekelhetőséget is segítette. Az 5. példa az *„Ave maris stella”* közismert latin himnusza. Magyar fordítása a középkor óta létezik, méghozzá az itt bemutatott 6-os szótagszámú változatban és 8-as szótagszámmal (ez a *„Tengernek fényes csillaga”* kezdetű, amelyet Nyéki Vörös Mátyás fordításából ismerhetünk). Kájoni a szöveget a *Cantus Catholiciból* vette át, amely néhány dologban ettől az 1643-as verziótól is eltér. Kájoni azonban jelentős változtatásokat volt kénytelen eszközölni a hatszótagú rövid sorokból álló, nagyon tömör megfogalmazást igénylő éneken.

Az 5. példából is kitűnik, hogy Kájoni a változtatásokat csakis indokolt esetben, akkor is csak a szükséges mértékben, nagy tapintattal és mindig az adott szöveg javára vitte véghez. Alig van ének, ahol a rímek miatt kényszerült egész sorokat, strófákat átalakítani, olykor más forrás okozza az eltérést. A szótagszámon, rímeken kívül a változtatás oka lehetett még a mondanivaló érthetőbbé tétele, pontosabb kifejezés, régiesebb szó újjal felváltása, ill. stilisztikai javítás. Ilyen a pl. szóismétlés, az egyházi ének mondanivalójához közelebbi, magyarabb kifejezés, más esetben az akrosztikon visszaállítása.

Az azonos szövegek változatainak összevetéséből kiderül, hogy szinte minden esetben gördülékenyebb, természetesebb, igen sokszor költőibb megfogalmazást kapunk a Canticale-ban, mint az adott ének Canticálén kívül álló verziójában. Ennek okát abban láthatjuk, hogy Kájoni személyében átlagon felüli zenei tehetség, megfelelő teológiai felkészültség, liturgikus fogékonyság, nyelvérzék, a hagyomány ismerete és tisztelete, alázat és mély hit találkoznak össze.

Előadásomban azt vizsgáltam, mi teszi lehetővé a tartalmilag kötött strofikus doxológiák alkalmazkodását az ugyancsak kötött dallamstrófa szerkezetéhez. A doxológiák számbavételével elsősorban ezek várákozáson felüli sokfélesége tűnik fel, melyeknek létrejötte a spontán gyakorlatnak és nem a szerkesztő alakításának köszönhető. Történeti vonatkozásokat is felidézve láthatjuk, hogy az idők folyamán bizonyos nem szigorú, egyes kezdőformulákkal jellemezhető sémák jöttek létre, amelyek rím szempontjából kihatással vannak a strófa további megfogalmazására is. A doxológia bővítményeit számba véve liturgikus kötődésről is beszélhetünk. A szótagszámnak a strófa szerkezetéhez való igazítására és a rímek minél összecsengőbb megvalósítására irányuló erős törekvés, amelyet a szerkesztő Kájoni munkája tovább erősített, egy olyan formai igényvel és élő szájhagyományos énekkultúrával bíró közösség megnyilvánulása, amely a dallamot záró, hitvallásnak is beillő doxológikus strófát a kötöttségeken belül is ugyanolyan igényességgel fogalmazta meg, mint az ének egészét.

Irodalom

A keresztény művészet lexikona. Szerk. Jutta Seibert. Budapest, Corvina, 1986.

A magyarság története. Szerk. Budapest, 1994. (Pannon enciklopédia.)

BORSA Gedeon

1974 Magyarországi nyomdászattörténet XV-XVII. század. In *Régi könyvek és kéziratok.* Tanulmánygyűjtemény. Budapest, Népművelési Iroda, 85-96.

Codex Caioni. Saeculi XVII. a: Facsimile, b: Transcriptiones. Ed. by Saviana Diamandi, Ágnes Papp. Budapest–Bukarest, MTA Zenetudományi Intézet – Uniunea Compositorilor & Musicologilor din România, 1993. (Musicalia Danubiana 14a, 14b/1-2)

DOMOKOS Pál Péter

1929 Csíki énekeskönyvek. In: *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára.* Szerk. CSUTAK Vilmos. Sepsiszentgyörgy, 102-112.

DOMOKOS Pál Péter

1979 „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Budapest, Szent István Társulat.

ELŐD István

1983 *Katolikus dogmatika.* 2. bőv. kiad. Budapest, Szent István Társulat.

Erdély története.

2. kötet: 1606-1830. Szerk. MAKKAI László és SZÁSZ Zoltán. Budapest, Akadémiai K., 1998.

JÉNÁKI Ferenc

1914 *Kájoni énekeskönyvének forrásai*. Kolozsvár.

Magyarország zenetörténete

II. 1541–1686. Szerk. BÁRDOS Kornél. Budapest, Akadémiai K., 1990.

Pázmány Péter Válogatás műveiből, 1. köt. Budapest. Szent István Társulat 1983.

Bev. tanulm. ÖRY Miklós és SZABÓ Ferenc

RMKT I., *Régi Magyar Költők Tára*. 1. köt. Középkori magyar verseink. 2. átdolg. kiad. Kiadta Horváth Cyrill. Budapest, 1921.

RMKT XVII./2, *Régi Magyar Költők Tára*. XVII. század. 2. köt. Pécseli Király Imre, Miskolci Csulyak István és Nyéki Vörös Mátyás versei. Sajtó alá rend. Jenei F. KLANICZAI T., KOVÁCS J. és STOLL B. Budapest, Akadémia K., 1962.

RMKT XVII/4, *Régi Magyar Költők Tára*. XVII. század. 4. köt. Az unitáriusok költészete. Sajtó alá rendezte STOLL Béla, TARNÓCZ Márton és VARGA Imre. Budapest, Akadémiai K., 1967.

RMKT XVII/5, *Régi Magyar Költők Tára*. XVII. század. 5. köt. Szombatos énekek. Sajtó alá rend. VARJAS Béla. A dallamokat összeáll. CSOMASZ TÓTH Kálmán. Budapest, Akadémiai K., 1970

RMKT XVII/7, *Régi Magyar Költők Tára*. XVII. század. 7. köt. Katolikus egyházi énekek. 1608–1651. Sajtó alá rend. HOLL Béla. Budapest, Akadémiai K., 1974.

RMKT XVII/15A,B, *Régi Magyar Költők Tára*. XVII. század. 15/A, B kötet. Szerk. HOLL Béla.

RMDT I, *Régi Magyar Dallamok Tára*. A XVI. század magyar dallmai. Sajtó alá rend. CSOMASZ TÓTH Kálmán. Budapest, Akadémiai K., 1958.

RMDT II, *Régi Magyar Dallamok Tára*. A XVII. század énekelt dallamai. Sajtó alá rend. PAPP Géza. Budapest, Akadémiai K., 1970.

SZILAS László

Kis magyar egyháztörténet. Róma, 1982. (Teológiai Kiskönyvtár, kiegészítő füzetek 2)

TÁNCOS Vilmos

1990 *A csíksomlyó kegyhely története*. Sepsiszentgyörgy.

THÉO. *L'Encyclopédie catholique pour tous*. Droguet/Ardant-Fayard 1992.

VERBÉNYI István–ARATÓ

1989 *Liturgikus lexikon*. Budapest, Ecclesia.

Szalay, Olga

The Strophic Doxologies of Kájoni-Cantionale

As a result of the dogmatic consciousness brought about by religious disputes and the confessor spirituality opposing antitrinitarian heresy (Unitarian, Sabbatarian), the confession of Holy Trinity had become an important part of Christian identity and the developing Baroque spirituality by the beginning of the 17th century.

In Transylvania being a land of four religions, the songbooks published in

the vernacular gained significance. Through the songbooks, the individual denominations formulated their identities and their autonomy in the songs intended for the direct use of the people. The Catholic songbook of Transylvania is titled *Cantionale Catholicum* containing 820 lyrics compiled by a Franciscan monk János Kájoni in 1676. (Published with melodies by Pál Péter Domokos in 1979.)

The study examines the lyrics in *Cantionale Catholicum* specifically the doxologic verses (241 verses altogether) mentioning the Holy Trinity at the end of the songs. It considers the following aspects: the contents of the texts, the connection between text and form, the relation of starting formula to rhyme, the complements of the text and Kájoni's „corrections”. Examples show how the textually bound strophic doxologies adapt themselves to the similarly bound strophic structure of the melody.

Doxológia fordítások

„Gloria tibi Domine / Qui natus es de Virgine” – egy doxológia fordításai a századokon át

A latin himnusz-doxológia:

Gloria tibi Domine	/ Qui natus es de Virgine	/ Cum Patre et Sancto Spiritu	/In sempiterna saecula.	8.8.8.8.
<i>Festetich-kódex 1493 – „O Dycheeeges azzon” (RMKT I 1921. 76. o.)</i>				
Dycheeegh neked wram	/ ky zyletheel zyzthewl	/ athyawal ees zenth lelekkal	/ (mynd) erewkkewl erewkke. Amen	7.6.8.8/9.
<i>Festetich-kódex 1493 – „Emlekeyzeel ydweegnek zerzewye” (RMKT I. 1921. 83.1.)</i>				
Dycheeegh neked wram	/ ky zyletheel zyz maryathwl	/ athyaawal ees zenth lelekwel	/ erewkkewl erewkke. Amen.	7.8.8.8.
Dycheeegh neked wram	/ ky zyzthewl wagy zylethewth	/ athyaawal ees zenth lelekwel	/ erewkkewl erewkke. Amen.	7.7.8.8.
<i>Festetich-kódex 1493 – „Chrtus kapwya megh nylek” (RMKT I. 1921. 88.1.)</i>				
Dycheweegh neked wram	/ ky zyletheel zyz maryathol	/ athyawal ees zenthlelekwel	/ erewkkewl erewkke. Amen.	7.8.8.8.
<i>Festetich-kódex 1493 – „Nap thamadaanak arkaathwl” (RMKT I. 1921. 91.1.)</i>				
Dycheweegh neked wram	/ ky zyleteel zyztel	/ athyawal ees zent lelekwel	/ erewkkewl erewkke. Amen	7.6.8.8.
<i>Döbrentei-kódex 1508. (RMKT I. 1921.)</i>				
Dicsőség uram te neked	/ ki immar ziztöl zütellet	/ att'aval es zent lelekel	/ mind öröknek örökig	8.8.8.7.
<i>Kájoni-Cancionale Csíksomlyó 1676 101. sz. „Christus minden meg-váltója” (Jénáki szerint talán Kájoni saját fordítása az ének szövege)</i>				
Dicsőség Uram te-néked	/ Kinek Szűztől születésed	/ Te Szent Atyád és Szent Lelked	/ Tiszteltessenek veled.	8.8.8.8.

„Angyaloknak nagyságos Asszonya” – egy énekhez tartozó doxológiák „előélete” (4x10-es strófa)

Vásárhelyi András szerzeménye, 1508 (Peer- és Thewrewk-kódex):

Legyen hála az Szent haromsagnak, / azonképpen az aldot Iesusnak, / legyen hala az Szüz marianak, / velem össze mend az bodogoknak.

Petri András kézíratos énekekönyve 1630–31.:

Dichirtesek dicheö sz[ent] haromsag, / halla legien az aldot Jeusnak, / Dichirtesel dicheö szuz marja, / Sz[ent] fiaddal az aldot Jesussal.

Kuun kódex 1621–1647:

Dichirtesel dichö szent haromsag, / halla legien az aldot Jeusnak, / dichirtesel boldogh Szüz Maria / Szent fiaddal az aldot Jesussal.

Hajnal Mátyás: Szíves könyvecske. Bécs, 1629.:

Dichirtesél dichös Szent Haromsag / Kitől árad reánk minden jószág, / Dichirtesél Nagyságos Azzonyság, / Ki-által záll reánk ez gazdagság

Cantus Catholici 1651, Kájoni Cancionale 1676. 408. sz.:

Dicsirtesél dicső Szent Háromság / Kitől árad reánk minden jószág / Dicsirtesél nagyságos Asszonyság / Ki-által száll reánk az gazdagság

8 szótagú izo- ill. heterometrikus szövegstrófák doxológia-változatai a Kájoni-Cantionaléban

39. Dicsiret légyen Atyának	/ És ő Fiának Krisztusnak	/ Szent Lélek ajándékának	/ A dicső Szent Háromságnak.	8x4
296. Dicsiret légyen Atyának	/ És ő Fiának Krisztusnak	/ És a mi Vigasztalónknak	/ A Szent Háromságnak.	8.8.8.6
662. Dicsiret légyen Atyának	/ És egyetlenegy Fiának	/ És a mi Vigasztalónknak	/ Kitől minden jók származnak.	8x4
178. Dicsiret légyen Atyának	/ És egyetlenegy Fiának	/ Ezeknek ajándékának	/ A tellyes Szent Háromságnak.	8x4
304. Dicsiret légyen Atyának	/ Tisztesség ő Szent Fiának	/ Dicsőség Vigasztalónknak	/ Lelkünkben bátorítónknak.	8x4
308. Dicsiret légyen Atyának	/ Véle Fiának Krisztusnak	/ És a mi Vigasztalónknak	/ A Szent Háromságnak.	8.8.8.6.
646. Dicsiret légyen Atyának	/ Fiának Krisztusnak	/ És a tellyes Szent Háromságnak	/ És a tellyes Szent Háromságnak.	8.6.9.9
671. Dicsőség légyen Atyának	/ Tenéked ő szent Fiának	/ És a mi Vigasztalónknak	/ A tellyes Szent Háromságnak.	8x4
36. Dicsőség légyen Atyának	/ És tenéked ő Fiának	/ A minket Vigasztalónak	/ A dicső Szent Háromságnak.	8x4
209. Dicsőség légyen Atyának	/ Ő egyetlenegy Fiának	/ Mi kegyes Vigasztalónknak	/ A tellyes Szent Háromságnak.	8x4
632. Dicsőség légyen Atyának	/ Ő szent Fiának Krisztusnak	/ Szent Lélekkel egyetemben	/ Örökkön örökké, amen.	8x4
308. Dicsőség légyen Atyának	/ Véle Fiának Krisztusnak	/ Ezeknek ajándékának	/ A Szent Háromságnak.	8.8.8.6.
46. Dicsirtessél Atya Isten	/ Szent Fiaddal egyetemben	/ Most és mind örökké, Amen.		8x3
720. Dicsirtessél Atya Isten	/ Szent Fiaddal egyetemben	/ Szent Lélek Istennel, Amen.		8x3
356. Dicsirtessél Atya Isten,	/ Szent Fiaddal egyetemben	/ És Szent Lélek Ur Istennel,	/ Örökkön örökké, Amen.	8x4.
428. Dicsirtessél Atya Isten	/ Szent Fiaddal egyetemben	/ A Szent Lélekkel mindenben	/ Egy isteni tiszteletben.	8x4
474. Dicsirtessél Atya Isten	/ Szent Fiaddal egyetemben	/ Szent Háromság egy Ur Isten	/ Örökkön örökké amen.	8x4
663. Dicsirtessél Atya Isten	/ Szent Fiaddal egyetemben	/ Ki szép fényes dicsőségben	/ Most és örökké élsz, Amen.	8x4
791. Dicsirtessél Atya Isten	/ Szent Fiaddal egyetemben	/ Szent Lélekkel egy Felsőgben	/ Adgyad láthassuk Mennyégben.	8x4
153. Dicsirtessél Atya Isten	/ Ur Jézussal egyetemben	/ És a Szent Lélek Ur Isten	/ Most és mind örökké, Amen.	8x4
47. Dicsirtessél Atya Isten	/ Véle együtt Fiú Isten	/ A Szent Lélek bizony Isten.		8x3
516. Dicsirtessél Atya Isten	/ Véle együtt Fiú Isten	/ És a Szent Lélek Ur Isten	/ Tellyes Szent Háromság, Amen.	8x4
672. Dicsirtessél Atya Isten	/ Veled együtt Fiú Isten	/ Mind ezekkel egyetemben	/ Áldott Szent Lélek Úristen	
			/ Légy mindenkor velünk, Amen.	8x5
307. Dicsirtessél Atya Isten	/ Véle Megváltó Fiú Isten	/ Szent Lélekkel egyetemben	/ Mind örökké, Amen.	8.8.8.6
317. Dicsirtessél Atya Isten	/ Feltámadott Fiú Isten	/ Te is Szent Lélek Ur Isten	/ Most és mind örökké Amen.	8x4

Egy kezdőformula és folytatásának változatai

DICSIRTESSÉK...

436. Dicsírtelessék Isten, /A' magas Menyégben, /Ki három Személyben, /Mind örökké, Amen.
679. Dicsírtelessék Isten ö Felségében, /Atya, Fiú, Szent Lélek nevezetben :/Három személy egyenlő Istenségben, /Kérjük hogy tartson-meg az igaz Hitben./
- 737. Dicsírtelessék Atya Isten, /Szent Fiával egyetemben, /Véle Szent Lélek Ur Isten, /Szent Háromságban Egy Isten, /R: Add Jesus-om Szent Antal-ért, /a' mit kérünk érdemiért.
47. Dicsírtelessék Atya Isten, /Véle együtt Fiú Isten, /A' Szent Lélek bizony Isten.
516. Dicsírtelessék Atya Isten, /Véle együtt Fiú Isten, /Es a' Szent Lélek Ur Isten, /Tellyes Szent Háromság, Amen.
153. Dicsírtelessék Atya Isten, /Ur Jesus-sal egyetemben, /Es a' Szent Lélek Ur Isten, /Most és mind örökké. Amen.
672. Dicsírtelessék Atya Isten, /Veled-együtt Fiú Isten, /Mind ezekkel egyetemben, /Aldott Szent Lélek Ur Isten, /Légy mindenkor velünk, Amen.
774. Atya Isten dicsírtelessék, /Es Christussal imádtassék, /Szent Lélekkel tiszteltessék.
574. Dicsírtelessék Atya Ur Isten, /Véle a' Fiú Ur Isten, /Vigasztaló Szent Lélek Isten, /Most, és mind örökké, amen.
313. Dicsírtelessék az Atya Isten, /Véle-együtt a' Fiú Isten, /A' Szent Lélekkel mind egy Istenségben, /Három személyben egyenlő felségben, /Minden dicsőségben.
184. Dicsírtelessék az Atya Ur Isten, /Véle együtt a' Fiú Ur Isten, /Egyetemben Szent Lélek Ur Isten, /Szent Háromság egy bizony Ur Isten.
207. Dicsírtelessék az Atya Ur Isten, /Véle-öszve a' Fiú Ur Isten, /Szent Lélekkel egy bizony Ur Isten, /Mind örökkön örökké úgy légyen.
202. Dicsírtelessék az Atya Ur Isten, /Dicsírtelessék a' Fiú Isten, /Dicsírtelessék a' Szent Lélek Isten, /Szent Háromság egy bizony Ur Isten.
180. Dicsírtelessék az Atya Ur Isten, /Dicsírtelessék a' Fiú Ur Isten, /Dicsírtelessék Szent Lélek Ur Isten, /Szent Háromság, egy bizony Ur Isten.
- 182. Dicsírtelessék az Atya Ur Isten, /Ö Igije a' Fiú Isten :/Egyetemben Szent Lélek Ur Isten, /Szent Háromság egy bizony Ur Isten.
 - 645. Dicsírtelessék az Atya Szent Ur Isten, /Ö Igije áldott Fiú Ur Isten :/Egyetemben Szent Lélek Ur Isten, /Szent Háromság egy bizony örök Isten.
25. Dicsírtelessék az Atya mindenható Isten, /Vele együtt örökké a' Fiú Isten, /Egyetemben vigasztaló Szent Lélek Ur Isten, /A' tellyes Szent Háromság, a' magas Menyégben.
603. Dicsírtelessék az Atya mindenható Isten, /Az ő áldott Szent Fia, egyenlő Felsőségben, /Szent Lélek, Szent Háromság, mind egy tiszteletben, /Ki él, és uralkodik mind örökké.
- 568. Dicsírtelessék a' mindenható Atya, /Dicsírtelessék ő szerelmes Szent Fia, /Dicsírtelessék a Sz' Lélek Malasztya, /Szen Katarina.
585. Dicsírtelessék Menyben az Istenség, /Szent Háromságban egyenlő Szentség, /Kit illet az hatalom, és Felsőség, /Földön, Menyben egyenlő tisztesség.
492. Dicsírtelessék Menyben az Istenség, /A' három személyben az egygyesség :/Kit illet a' véghetetlen Felsőség, /Földön, Menyben, mind örökké adassék tisztesség.
688. Dicsírtelessék az Ur Isten Menyégben, /Atya, Fiú, és Szent Lélek mindenben :/Szent Háromság egyenlő Istenségben, /Most és mindenkoron, úgy légyen, Amen.
591. Dicsírtelessék az Ur Isten Menyégben, /Légyen áldott Szent neve mindeneben :/Ki uralkodik a' nagy dicsőségben, /Egy állapotban, és a' három személyben.
692. Dicsírtelessék az Ur Isten a' magas Menyégben, /Az ő Fia, Szent Lélekkel egyenlő Felsőségben, /Mi lelünkét adgyuk néki tellyes életünkben.

Példák a doxológiák néhány kezdőformulájának szótagszámbővülési lehetőségeire a Kájoni Cationale-ban

Dicsiret ...

- 5 Dicsiret néked
- 5 Dicsiret légyen
- 5 Amen dicsiret
- 6 Dicsiret Atyának
- 7 Dicsiret az Istennek
- 7 Dicsiret Ur Istennek
- 8 Dicsiret légyen Atyának
- 8 Dicsiret Atya Istennek
- 8 Dicsiret az Ur Jesus-nak
- 8 Dicsiret néked Ur Isten
- 8 Dicsiret Szent Háromságnak
- 8 Nagy dicsiret az Atyának
- 10 Dicsiret légyen az Ur Istennek
- 10 Dicsiret néked Atya Istennek
- 10 Dicsiret néked Szent Háromságban
- 10 Nagy dicsiret légyen az Atyának
- 11 Dicsiret légyen Menyben az Atyának
- 11 Dicsiret légyen az Atyának Menyben
- 12 Nagy dicsiret és áldás néked adassék
- 15 Dicsiret néked Atya Ur Isten a te Szent Fiaddal

Légyen ...

- 5 Légyen ez néked / kedves dicsiret
- 6 Légyen nagy dicsőség
- 8 Légyen Christusnak dicsőség
- 11 Légyen örökké áldott Atya Isten
- 12 Légyen néked dicsiret és nagy tisztesség
- 12 Légyen nagy dicsőség néked nagy Uraság
- 14 Légyen örök dicsőség az Atyának ki Felség
- 16 Légyen örök hálá az Atyának, és Fiú Istennek

Dicsiret és dicsőség

- 6 Dicsiret, dicsőség
- 7 Dicsiret és dicsőség
- 8 Dicsiret és nagy dicsőség
- 10 Dicsiret dicsőség az Atyának
- 12 Dicsiret, dicsőség az Atya Istennek
- 13 Dicsiret, dicsőség az Atyának Menyégben

Dicsirtessél...

- 6 Dicsirtessél Uram
- 6 Dicsirtessél Isten
- 7 Dicsirtessél Ur Isten
- 7 Dicsirtessél Szent Isten
- 8 Dicsirtessél Istenségben
- 8 Dicsirtessél Atya Isten
- 10 Dicsirtessél felséges Ur Isten
- 10 Dicsirtessél áldott Atya Isten
- 10 Dicsirtessél dicső Szent Háromság
- 10 Dicsirtessél azért Szent Háromság
- 12 Dicsirtessél Felséges Atya Ur Isten
- 12 Dicsirtessél Atya Mindenható Isten
- 12 Dicsirtessél Uram örökké Menyégben
- 12 Dicsirtessél Uram hatalmassággal
- 12 Dicsirtessél azért mindenható Isten
- 12 A Szent Háromságban dicsirtessél Isten
- 13 Dicsirtessél Uram örök Istenségben

Dicsőség...

- 6 Dicsőség Atyának
- 6 Dicsőség Menyégben
- 7 Dicsőség az Atyának
- 7 Dicsőség Ur Istennek
- 7 Nagy dicsőség Atyának
- 8 Dicsőség légyen Atyának
- 8 Dicsőség néked Atyán(kn)ak
- 8 Dicsőség Atya Istennek
- 8 Dicsőség Menyben Istennek
- 8 Dicsőség Uram te néked
- 8 Atya Istennek dicsőség
- 8 Dicsőség Szent Háromságnak
- 10 Dicsőség légyen a Szent Atyának
- 11 Dicsőség néked Menyben örök Isten
- 11 Dicsőség néked kegyes Atya Isten
- 11 Dicsőség légyen az Atya Istennek
- 11 Dicsőség Menyégben az Ur Istennek
- 11 Dicsőség néked mindenható Isten
- 12 Nagy dicsőség légyen menyben az Atyának

Dicsirtessék...

- 6 Dicsirtessék Isten
- 7 Dicsirtessék szívünkben
- 8 Dicsirtessék Atya Isten
- 8 Dicsirtessék Istenséged
- 8 Atya Isten dicsirtessék
- 9 Dicsirtessék Atya Ur Isten
- 9 Dicsirtessék az Atya Isten
- 9 Dicsirtessék Szent Háromság
- 10 Dicsirtessék az Atya Ur Isten
- 10 Dicsirtessék Menyben az Istenség
- 11 Dicsirtessék az Ur Isten Menyégben
- 11 Dicsirtessék az Atya Szent Ur Isten
- 11 Dicsirtessék Isten ő Felségében
- 13 Dicsirtessék az Atya mindenható Isten
- 14 Dicsirtessék az Ur Isten a magas Menyégben
- 14 Dicsirtessék a felséges mindenható Isten

Áldott légy...

- 7 Áldott légy nagy Ur Isten
- 8 Szent Háromság áldott légyen
- 11 Áldgyuk magasztaljuk Istent éltünkben
- 12 Áldott légyen Atya, Fiu, és Szent Lélek
- 12 Mindenek áldgyanak örök Atya Isten
- 12 Szent Háromság Isten áldással Menyégben

Hálát adunk...

- 7 Hálát adgyunk Istennek
- 8 Hálát adunk te néked
- 8 Hálát adunk az Istennek
- 9 Adgyunk hálát a jó Istennek
- 9 Hálát adgyunk Atya Istennek
- 10 Adgyunk hálát az Atya Istennek
- 11 Hálát adunk ezekért mint Atyánknek
- 11 Hála tenéked dicső Szent Háromság

Példák egy szón belüli szótagszámbővítésre:

*Menny(é)ben, egye(tem)ben, él(e)ünkben,
Isten(ség)nek, minden(ek)ben, Felség(ed)nek*

Egy himnusz dallam két szövegváltozata: Officium de B. Maria Virgine,
Pozsony, 1643. és Kájoni: Cationale Catholicum, 1676.

1. Üdvözlégy, MARIA,
Tengernek chillagja,
Mindenkor Szüz, Anyja
Istennek, 's meny zárja.	1. IDvez-légy MARIA,
Tengernek Csillaga.
Mindenkor Szüz Anya,
Menyország kapuja.
2. Kit Gabriel menyből
Üdvözle Istentől;
Örizz háborútól,
Evától vett jajtól.	2. Kit Gábriel Menyből,
Idvezle Istentől.
Örizz háborútól,
Eva siralmától.
3. Old bününk békóját,
Add szemünk világát,
Mosd-el lelkünk mochkát,
Kérjed jónk áldását.	3. Old bününk békóját,
Add szemünk-világát,
Mosd-el lelkünk szennyét,
Nyerd Isten kegyelmét.
4. Mutasd Anyaságod,
Vegye imádságod,
A' ki értünk magod
Akart lenni, 's árród.	5. Mutasd Anyaságod,
Vegye Imádságod,
A' ki e' Világra,
Jöve váltságunkra.
5. Oh Szüzek nemesse,
'S szelídek jelesse!
Ne legyünk bünössé;
Tégy szentté, 's kegyessé.	5. O Szüzeknek szüze,
Minden Szentek disze.
Ments meg büneinktől,
Hogy szolgáljunk szentül.
6. Éltünk tiszta-vóltát
Nyerjed, 's bátor úttját;
Hogy látván urunkat,
Mongyunk víg hálákat.	6. Engedd tisztán éllünk,
Minden büntől féllünk.
JESUS-hoz mehessünk,
s' Véle örvendezzünk.
7. Dichőség Istennek,
Atya, Fiu, Szent Léleknek,
Három szent személynek,
Allattyában egynek.	7. Dicsirtessék Isten,
A' magas Menyégben.
Ki három Személyben,
Mind örökké, Amen.

(RMKT XVII/7 177. o.)

(Domokos 1979. 436. sz.)